

УДК 658.11:334.012.64

Федько Іванна Василівна

*аспірант кафедри економічної теорії
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана*

Fedko Ivanna

*Postgraduate Student of the Department of Economic Theory
Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman*

ORCID: 0000-0002-2467-5585

**ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО
БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ
DETERMINATION OF THE STATE OF DEVELOPMENT OF SMALL
AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN MODERN ECONOMIC
CONDITIONS**

***Анотація.** Вступ. Малий та середній бізнес є основною складовою економіки держави. Малі та середні підприємства виконують соціальну функцію, а саме – створення робочих місць для населення та професійне навчання. Малий бізнес – мобільний, швидко реагує на потреби і зміни ринку, є прибутковим, пропонує унікальні товари та послуги. Малий та середній бізнес, індивідуальне підприємництво – це створення нових робочих місць, а також альтернатива найманій праці. Розвиток малого і середнього бізнесу є важливим для формування середнього класу суспільства в сучасних умовах.*

***Мета.** Метою статті є визначення стану розвитку малого та середнього бізнесу в сучасних економічних умовах. Завданнями дослідження є оцінювання проблем основних сегментів підприємництва, вивчення*

обмежуючих чинників у їх розвитку та діяльності, дослідження потреб для подальшого існування та зростання.

Матеріали і методи. Теоретичною і методологічною основами дисертаційного дослідження є системний підхід до вивчення фундаментальних положень економічної науки стосовно формування малого та середнього бізнесу. У процесі вивчення даної проблематики використано низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, основними з яких є наступні: наукової абстракції, монографічний, економіко-статистичні, (для оцінювання індикаторів продовольчої безпеки). У статті також використано графічні прийоми. Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно правові акти, офіційні матеріали та статистично аналітична інформація, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблематики дослідження, результати особистих досліджень автора.

Результати. Висвітлено проблематику розвитку малого і середнього бізнесу в Україні. Проаналізовано стан економіки українського бізнесу в сучасних умовах. Розкрито значення бізнесу в розвитку національної економіки. Наголошено на тому, що розвиток вітчизняного бізнесу відбувається під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів.

Окреслено соціальні та економічні функції малого і середнього бізнесу. Проаналізовано статичні показники діяльності малого та середнього бізнесу, а також фізичних осіб-підприємців. На основі проаналізованих праць та досліджень авторами виділено та сформовано п'ять груп проблем, з якими зіштовхується малий та середній бізнес. До цих проблем належать: започаткування діяльності суб'єктів господарювання; фінансування та пошук кредитних коштів; реалізація товарів, послуг та робіт; економічна, політична та суспільна ситуації в Україні; настання форс-мажорних обставин. Розглянуто стан підтримки малого і середнього бізнесу з боку вітчизняного уряду. Досліджено

проблемні питання розвитку малого підприємництва в складних соціально-економічних умовах. Проаналізовано сучасний стан розвитку малого підприємництва у результаті запровадження карантину внаслідок війни. З'ясовано визначальні характеристики та проблеми основних сегментів підприємництва: фізичних осіб – підприємців, мікропідприємств, малих підприємств. Розглянуто групу обмежуючих чинників, які справляють вплив на умови здійснення підприємницької діяльності: системні чинники, вплив яких можна усунути або мінімізувати внаслідок реалізації стратегії розвитку підприємництва та основні чинники, які характеризують вплив зовнішнього середовища на підприємництво і формують загальні умови його розвитку. Обґрунтовано важливість державної підтримки розвитку суб'єктів малого підприємництва. Розглянуто реальний стан підтримки малого і середнього бізнесу з боку вітчизняного уряду. Запропоновано шляхи подолання негативних чинників для малого та середнього бізнесу на перспективу.

Перспективи. В подальших дослідженнях плануємо приділити увагу розробленню ефективного механізму підтримки малого і середнього бізнесу у повоєнний період.

Ключові слова: економіка, бізнес, малі і середні підприємства, проблеми, тенденції розвитку, обмежуючі чинники, фінансова допомога, війна, нестабільність, релокація, державна підтримка, економічний розвиток.

Summary. *Introduction. Small and medium-sized businesses are the main component of the state's economy. Small and medium-sized enterprises perform a social function, namely, the creation of jobs for the population and professional training. Small business is mobile, quickly responds to market needs and changes, is profitable, offers unique products and services. Small and medium-sized business, individual entrepreneurship is the creation of new jobs, as well as an*

alternative to hired labour. The development of small and medium-sized businesses is important for the formation of the middle class of society in modern conditions.

Purpose. The purpose of the article is to determine the state of development of small and medium-sized businesses in modern economic conditions. The tasks of the research are the assessment of the problems of the main segments of entrepreneurship, the study of limiting factors in their development and activity, the study of the needs for further existence and growth.

Materials and methods. The theoretical and methodological basis of the dissertation research is a systematic approach to the study of the fundamental provisions of economic science regarding the formation of small and medium-sized businesses. In the process of studying this problem, a number of general scientific and special research methods were used, the main of which are the following: scientific abstraction, monographic, economic and statistical (for evaluating food security indicators). Graphic techniques are also used in the article. Legislative and normative legal acts, official materials and statistical analytical information, scientific works of domestic and foreign scientists on the research issues, and the results of the author's personal research became the information base of the research.

The results. The article analyses the state of the Ukrainian small and medium-sized business economy in modern conditions. The importance of small and medium-sized business in the development of the national economy is revealed. The authors note that the development of domestic business occurs under the influence of internal and external factors. It investigates the problematic issues of small and medium-sized business development in difficult socio-economic conditions. The current state of development of business entities as a result of the introduction of quarantine as a result of war is analysed. Emphasis is placed on providing jobs for small and medium-sized businesses, as well as other factors that have a direct impact on their activities and development.

Attention is paid to the main characteristics of small businesses: prevalence, geographical location, employment, productivity and the predominant field of activity. The defining characteristics and problems of the main segments of entrepreneurship are clarified: individuals – entrepreneurs, micro-enterprises, small enterprises. A group of limiting factors that currently affect the conditions of doing business is considered. The main obstacles to the activities of small businesses are systematized, in particular: lack of access to finance, lack of a state support system, low level of innovation, limited opportunities for exports, excessive tax pressure, corruption. These include: systemic factors, the impact of which can be eliminated or minimized as a result of the implementation of business development strategy and "background" factors that characterize the impact of the external environment on business and form the general conditions of its development. The study substantiates the importance of state support for the development of small and medium-sized businesses. The real state of support of small and medium business by the domestic government is considered – temporary reliefs for business during quarantine: reduction of financial obligations of small businesses to the state, provision of financial and consulting products on favourable terms: loan to replenish working capital, refinancing investment and working capital loans, deferred repayment of loans, imposing a moratorium on tax audits during quarantine, partial mitigation of penalties for late registration of tax invoices, non-payment of taxes, non-compliance with agreements with partners and financial institutions. It has been found that small business support should be comprehensive and on an ongoing basis. The ways of overcoming negative factors and factors for small and medium business in the future are offered: continuation of preferential conditions for enterprises, creation of anti-crisis fund, realization of credit programs, development of venture capital, creation of programs, directions. small business.

Prospects. In further research, we plan to pay attention to the development of an effective mechanism for supporting small and medium-sized businesses in the post-war period.

Key words: *economy, business, small and medium-sized enterprises, problems, development trends, limiting factors, financial assistance, war, instability, relocation, state support, economic development.*

Постановка проблеми. Війна завдала важкого удару українській економіці та бізнесу. Втрати підприємців внаслідок війни, на жаль, зростають щомісяця. Тим не менш, бізнес намагається адаптуватися й пристосуватися до нових реалій, або ж шукає нові напрямки та можливості для роботи. Очевидно, що мікро та малому бізнесу зараз складніше, аніж великим компаніям, адже їхній запас міцності значно менший. Зокрема тим, що оцінка підприємцями власної фінансової стійкості в умовах війни закономірно погіршується. Але навіть в таких умовах як великий, так і малий бізнес намагається максимально підтримувати персонал і допомагати країні.

Скоротилося виробництво, порушено логістику, зруйновано маркетингову, соціальну та інженерну інфраструктуру. Через пряму загрозу життя в Україні має місце відтік економічно активної частини населення за кордон. У ці складні для нашої країни часи важливим є збереження та підтримання національної економіки на належному рівні та виведення основних показників на довоєнний рівень у найближчій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематику малого підприємництва у сучасній економіці висвітлюють у своїх працях багато науковців та дослідників, серед них: А. Бутенко, О. Лозовський, І. Михасюк, А. Мельник, Н. Сілічева, В. Табінський, Н. Шлафман та ін. Значний рівень актуальності та важливості даної тематики вимагає подальшого пошуку механізмів щодо функціонування та розвитку малого та середнього бізнесу

в Україні. Вивчення наукових досліджень показало, що є багато наукових напрацювань за даною тематикою, однак, ураховуючи сучасний воєнний стан та нестабільність макроекономічної ситуації, необхідно постійно аналізувати стан та відстежувати тенденції розвитку в секторі малого та середнього підприємництва.

Пріоритети розвитку підприємництва в Україні в умовах пандемії COVID-19 та в посткарантинний період розглядає у своїх працях Гейко Т. Ю [3]. Вважає, що різке згортання діяльності малих та середніх підприємств України здатне спричинити руйнівні системні наслідки для національної економіки, призвівши до: спаду ВВП та погіршення макроекономічних дисбалансів, дестабілізації банківської системи внаслідок дефолтів суб'єктів підприємництва та фізичних осіб – позичальників, які залишилися без роботи, збільшення безробіття, нарощення дебіторської та кредиторської заборгованості.

Швець Н.В., Ізюмська А.В. зазначають, що розвиток малого бізнесу гальмується чинниками, які мають системний характер, вплив яких можна усунути або мінімізувати реалізуючи спеціальні державні програми [11].

Ткач Є. В., Ткач С. В., визначають соціально відповідальний та інноваційно активний власний мікро-, малий та середній бізнес як основу економічного розвитку [10].

Михасюк І., Гукалюк А., Косович Б. з'ясовують можливості формування інновацій через консолідацію відносин економічних учасників «держава», «бізнес», «наука». Встановлюють шляхи забезпечення інноваційної активності через створення державних центрів підтримки та формування інтернаціональних коридорів трансферу технологій [6].

Бойчук І. досліджує зміни умов маркетингового середовища функціонування підприємств на B2B ринку для визначення нових напрямів діяльності, що особливо актуально за умов воєнного часу для збереження потужностей і ресурсів. Аналізує підприємницькі настрої та параметри

маркетингового середовища функціонування суб'єктів господарювання на основі офіційних аналітичних досліджень [1].

Мірошник Р. О., Прокоп'єва У. О. проводять порівняльну загальну характеристику підприємств України в порівнянні до високорозвинених країн з огляду на рівень підтримки від держави [7].

Олешко Т. І., Попик Н. В., Арасланова О. Ю. відображають основні напрями діяльності держави, що були направлені на підтримку малого та середнього бізнесу у скрутний час. В процесі дослідження було аналізують загальні процеси на підприємствах, компаніях, установах, що зазнали збитків [8].

Зеліско Н.Б. дослідила макроекономічні тренди розвитку підприємництва в Україні і світі і з'ясувала, що держава є головним гарантом стабільності бізнес-середовища [4].

Формулювання цілей статті. Все складніше під час війни проводити свою підприємницьку діяльність. За показниками розвитку бізнесу Україна поступається деяким країнам із розвинутою економікою. На шляху до розвитку та відновлення бізнес має такі проблеми: невелика кількість платоспроможних клієнтів, непрогнозованість ситуації в державі та світі, відсутність достатньої кількості капіталу та інвестицій. Для забезпечення покращення економічної сфери бізнесу в умовах війни уряд країни робить все можливе, але першочерговим завданням є перемога, тобто фінансування та підтримка оборонної сфери нашої країни. Ціллю статті є визначення стану розвитку малого та середнього бізнесу в сучасних економічних умовах. Завданнями дослідження є оцінювання проблем основних сегментів підприємництва, вивчення обмежуючих чинників у їх розвитку та діяльності, дослідження потреб для подальшого існування та зростання.

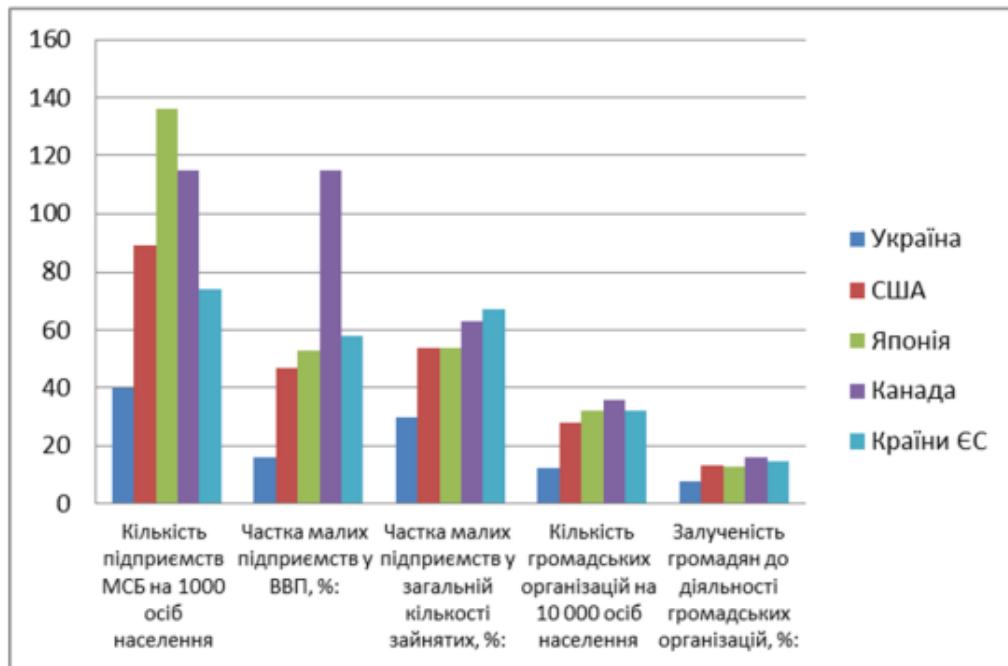
Виклад основного матеріалу. Проблема співвідношення малого і великого бізнесу завжди була і залишається приводом для наукових

дискусій. Цілком очевидно, що оптимальним варіантом буде співпраця великого і малого бізнесу, що допоможе згладити їх слабкі місця. Філософія, яка об'єднає інтереси малого, середнього і великого бізнесу, має бути досить простою: зміцнення економічного та інноваційного потенціалу держави починається з місцевих, локальних ринків, які сприяють зростанню добробуту населення і авторитету країни у світі [9].

Війна завдає величезних збитків бізнесу, всім категоріям і групам громадян, а також державі в цілому. За офіційними даними, серед працюючих 17% підприємств – це в основному експортери продовольчої продукції (саме вони найменш постраждали від війни). А от потужні металургійні заводи та аграрні підприємства вимушені були повністю призупинити свою діяльність. Аграрний бізнес та металургія є ключовими галузями нашої держави, які приносять кошти в бюджет та забезпечують роботою тисячі людей [2].

Активізація бізнес діяльності – ключовий чинник посилення економічної стійкості держави та її здатності ефективно протистояти агресору. За даними досліджень Європейської бізнес асоціації у березні 42 % підприємців взагалі припинили свою діяльність; близько третини – зупинили роботу тимчасово, плануючи відновити бізнес-діяльність; у повному обсязі працювали лише 13 % малого та середнього бізнесу [5]. Результати другої хвилі опитування Європейської бізнес-асоціації серед представників малого і середнього бізнесу свідчать, що у квітні-травні кількість непрацюючих представників бізнесу скоротилася з 42 до 25 %; 17 % вже відновили роботу після тимчасового припинення і ще 23 % готувалися до відновлення. Також, збільшилася кількість підприємців, що працюють у повному обсязі – з 13 до 20 %. За перші три місяці війни динаміка реєстрацій нового бізнесу вже наблизилася до 53 % від довоєнного аналогічного періоду березня-квітня 2021 р. [6].

Особливої уваги заслуговує стан розвитку малого та середнього бізнесу в різних країнах світу у 2020 році (рис. 1).

Рис. 1. Показники, які характеризують стан розвитку підприємств малого та середнього сектора бізнесу в різних країнах

Джерело: узагальнено автором на основі [9]

Отже, підприємницький сектор створює понад 50% ВВП та забезпечує до 70% зайнятості людських ресурсів. Розвиток бізнесу в державі залежить від багатьох факторів, серед яких: політична спрямованість країни; макрота мікроекономічне середовище; науково-технічний прогрес; стан навколишнього середовища; наявність програм підтримання підприємницької сфери діяльності; менталітет населення; система оподаткування; розвиненість інфраструктури комунікацій (транспортних, соціальних, інформаційних); рівень корупції; розвиненість банківської системи.

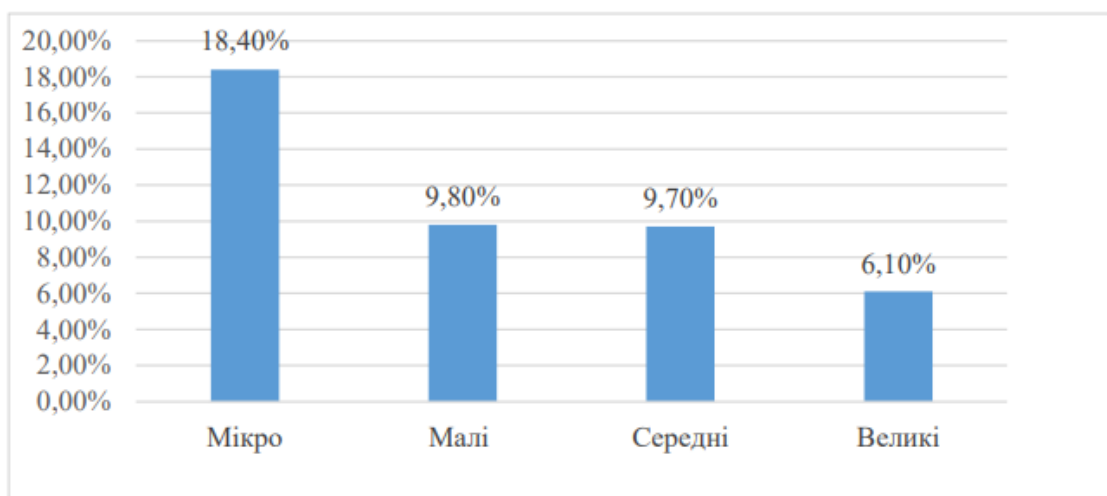
У 2021 році спостерігаємо згасання наслідків економічної кризи як у світі, так і в Україні. Покращення споживчого попиту всередині країни сприяє швидшому відновленню економіки, тим самим формує зростання виробництва продукції вітчизняних виробників. Згідно з інфляційним

звітом Національного банку України економіка зросла приблизно на 3% порівняно з падінням 2020 року, а інфляція почала сповільнюватися [4]. Чинниками, які сприяли відновленню економічної сфери, є стійкий попит через підвищення доходів населення, пожвавлення українського бізнесу, а саме, відновлення та розширення виробництва після карантину, а також рекордні врожаї. Завдяки цьому безробіття скоротилося й українські бізнесмени мали змогу надати нові робочі місця. На 2022 рік були поставлені такі завдання, як розвиток системи кредитування українського бізнесу в рамках програми «Доступні кредити 5–7–9%», підвищення значення монетарної політики, залучення закордонних інвестицій та ін. Але в лютому 2022 року все кардинально змінилося. Відбулося повномасштабне військове вторгнення росії – країни-агресорки на територію України. Це спричинило зміни в політичному, економічному та соціальному середовищах як всередині, так і за межами нашої держави. За перші місяці війни український бізнес зазнав втрат більше, ніж за період пандемії. За даними Національного банку України під час війни сфера економіки втрачає 50% «невиробленого» ВВП.

Не беручи до уваги втрати від руйнувань, один тиждень коштує національній економіці 50 млрд грн. Підприємства, які знаходились у районі бойових дій змушені були припинити свою діяльність задля збереження життя працюючих та власного. Бізнес, що знаходиться на безпечній відстані від лінії фронту, намагається проводити свою діяльність, але має проблеми з логістикою та сировиною. Бізнес-сфера продовжує працювати, сплачувати податки, забезпечувати робочі місця в такий складний період для нашої країни. На шляху до перемоги Україну почали все більше підтримувати інші країни світу, надаючи фінансову та матеріальну допомогу, не виключаючи інвестування у найголовніші сфери виробництва нашої держави. З моменту повномасштабного вторгнення росії та нашу територію в країні було зареєстровано близько 150 тисяч нових суб'єктів бізнесу, серед яких 132

тисячі – фізичні особи-підприємці. Наслідки війни в Україні, а саме поточний стан бізнесу в порівнянні до 24 лютого 2022 року відображено на рисунку 4 [8]. Показники оцінювання було взято за даними опитування від обласних військових адміністрацій (ОВА), територіальних громад та власників бізнесу. Зауважимо, що тільки 12,5% підприємств зберегли та навіть збільшили обсяги виробництва в умовах війни.

На рис. 2 представлено результати розрахунку часток підприємств, які припинили діяльність порівняно з довоєнним періодом.

Рис. 2. Частка підприємств, які припинили діяльність під час війни

Джерело: розроблено автором на основі [4]

Враховуючи специфіку функціонування мікробізнесу, для якого характерні невелика чисельність працівників, обмеженість фінансових ресурсів, відсутність значних запасів сировини, матеріалів, продукції тощо, саме у цій групі суб'єктів підприємництва спостерігалась найбільша частка тих, які припинили свою роботу (18,4% у загальному обсязі). Під час воєнного стану вітчизняні підприємці змушені були швидко пристосовуватися до нових реалій. За цих умов держава всіляко намагалась підтримати підприємців. Верховною Радою України ще раніше було ухвалено закон, що передбачав спрощену систему оподаткування для великого бізнесу, скасування акцизів на пальне та зниження податку на

додану вартість, звільнення підприємців у статусі ФОП від сплати єдиного соціального внеску тощо. До відома, заходи державної підтримки бізнесу, які реалізовувалися інструментарієм податкової та монетарної політики, проявили свою ефективність лише частково, і, зрештою, у червні 2022 року отримали реверсний характер [1].

Серед основних причин, які заважають підприємцям відновити діяльність:

- брак платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку;
- неможливість прогнозувати розвиток ситуації на внутрішньому ринку;
- брак капіталу;
- зруйновані ланцюги постачання;
- невчасні розрахунки з клієнтами, або неможливість здійснити оплату.

У перспективі для забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу пропонуємо основні напрями, зображені на рисунку 3.

Рис. 3. Напрями забезпечення ефективного розвитку малого та середнього бізнесу

Джерело: розроблено автором

Державна підтримка малого та середнього бізнесу, тобто це правове, інформаційне, фінансове забезпечення, забезпечення у сфері оподаткування та кредитування. · Міжнародна допомога, тобто фінансова, технічна, юридична допомога, допомога у підготовці кадрів. · Самоорганізація та кооперування малого та середнього бізнесу може відбуватись у формі громадських об'єднань, спілок та мереж, асоціацій та кооперативів.

Висновки і перспективи майбутніх досліджень. Під час війни значна частина вітчизняних підприємств частково або повністю припинила діяльність, незважаючи на те, що маркетингове середовище надалі продовжує своє функціонування, проте вже зі значними змінами, які необхідно враховувати для визначення напрямів подальшої роботи.

Бізнесу потрібно усвідомити, що від прозорості поточної діяльності та економічної доцільності цільового використання залежить імовірність отримання кредитних коштів за державними програмами. Слід залучати кредитні кошти виключно на поліпшення діяльності з високим рівнем доданої вартості, а не для тримання на плаву.

Література

1. Бойчук І. Зміни маркетингового середовища функціонування підприємств на B2B ринку. Вісник Хмельницького національного університету 2022. № 6, Том 1. С. 83-88.
2. Васюта В., Ткаченко А., Разно М. Економіка українського бізнесу в сучасних умовах. Галицький економічний вісник. doi: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu (дата звернення: 23.05.2023).
3. Гейко Т. Ю. Пріоритети розвитку підприємництва в Україні в умовах пандемії COVID-19 та в посткарантинний період. Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2020. № 2 (73). С. 62–71.

4. Зеліско Н.Б. Макроекономічні тренди розвитку підприємництва в Україні і світі Організаційно-економічні та соціальні складові розвитку підприємництва : Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 165-річчю заснування університету та 70-річчю створення економічного факультету / за заг. ред. Ю. Губені. Львів : Львівський національний університет природокористування, 2022. С. 148-150.
5. Звіт про фінансову стабільність, червень 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H1.pdf?v=4 (дата звернення: 10.05.2023).
6. Михасюк І., Гукалюк А., Косович Б. Проблеми конкурентоспроможності українського підприємництва і торгівлі в умовах глобалізації. Вісник Львівського університету (серія економічна). 2019. Вип. 56. С. 308-316.
7. Мірошник Р. О., Прокоп'єва У. О. Розвиток малого і середнього бізнесу в Україні: проблеми і перспективи Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Проблеми економіки та управління. Т. 4, № 1, 2020. С. 63-71.
8. Олешко Т. І., Попик Н. В., Арасланова О. Ю. Аналіз малого та середнього бізнесу України під час пандемії covid-19. Економіка та держава. 2022. № 4. С. 39–42.
9. Стан та потреби бізнесу в Україні: секторальний розріз. Дія Бізнес. вересень 2022. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-ukraini-sektoralnij-rozriz-veresen-2022> (дата звернення: 23.05.2023).
- 10.Ткач Є. В., Ткач С. В., Соціально відповідальний та інноваційно активний власний мікро-, малий та середній бізнес як основа економічного розвитку. Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 830. 2021. URL:

<https://econom.chnu.edu.ua/journal/index.php/ecovis/article/view/144/106>
(дата звернення: 20.05.2022).

11. Швець Н.В., Ізюмська А.В. Малий бізнес в Україні: аналіз стану та тенденції. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2020. № 2(258). С. 108–117.

References

1. Boichuk I. Zminy marketynhovoho seredovyscha funktsionuvannia pidpriemstv na V2V rynku. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu 2022. № 6, Tom 1. S. 83-88.
2. Vasiuta V., Tkachenko A., Razno M. Ekonomika ukraïnskoho biznesu v suchasnykh umovakh. Halytskyi ekonomichnyi visnyk. doi: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu (date of access: 23.05.2023).
3. Heiko T. Yu. Priorytety rozvytku pidpriemnytstva v Ukraini v umovakh pandemii COVID-19 ta v postkarantynnyi period. Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen : zb. nauk. prats. Odesa : Odeskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet. 2020. № 2 (73). S. 62–71.
4. Zelisko N.B. Makroekonomichni trendy rozvytku pidpriemnytstva v Ukraini i sviti Orhanizatsiino-ekonomichni ta sotsialni skladovi rozvytku pidpriemnytstva : Zbirnyk materialiv Vseukraïnskoï naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoï 165-richchiu zasnuvannia universytetu ta 70-richchiu stvorennia ekonomichnoho fakultetu / za zah. red. Yu. Hubeni. Lviv : Lvivskyi natsionalnyi universytet pryrodokorystuvannia, 2022. S. 148-150.
5. Zvit pro finansovu stabilnist, cherven 2022 roku. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H1.pdf?v=4 (date of access: 10.05.2023).
6. Mykhasiuk I., Hukaliuk A., Kosovych B. Problemy konkurentospromozhnosti ukraïnskoho pidpriemnytstva i torhivli v

- umovakh hlobalizatsii. Visnyk Lvivskoho universytetu (seriia ekonomichna). 2019. Vyp. 56. S. 308-316.
7. Miroshnyk R. O., Prokopieva U. O. Rozvytok maloho i serednoho biznesu v Ukraini: problemy i perspektyvy Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politehnika". Seriia: Problemy ekonomiky ta upravlinnia. T. 4, № 1, 2020. S. 63-71.
  8. Oleshko T. I., Popyk N. V., Araslanova O. Yu. Analiz maloho ta serednoho biznesu Ukrainy pid chas pandemii covid-19. Ekonomika ta derzhava. 2022. № 4. S. 39–42.
  9. Stan ta potreby biznesu v Ukraini: sektoralnyi rozriz. Diia Biznes. veresen 2022. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-ukraini-sektoralnij-rozriz-veresen-2022> (date of access: 23.05.2023).
  10. Tkach Ye. V., Tkach S. V., Sotsialno vidpovidalnyi ta innovatsiino aktyvnyi vlasnyi mikro-, malyi ta serednii biznes yak osnova ekonomichnoho rozvytku. Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Vyp. 830. 2021. URL: <https://econom.chnu.edu.ua/journal/index.php/ecovis/article/view/144/106> (date of access: 20.05.2022).
  11. Shvets N.V., Iziumska A.V. Malyi biznes v Ukraini: analiz stanu ta tendentsii. Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia. 2020. № 2(258). S. 108–117.